

TÓTH BÉLA

Álarcban

Szombaton délután, ahogy zárom kívül munkahelyem ajtaját, türelmetlenül berzenkedni kezd a telefon.

- Halló! Jó napot kívánok, Sulla Sándor vagyok, tetszik-e rám emlékezni?
- Sulla Sándort meg az együtt töltött kollégiumi éveket hogy lehetne elfelejteni?
- Igazán kedves, mint mindig. Boldoggá tenne, ha néhány rövid órácskát szentelne ma nekem, nyolc után. Szokatlan kérés, nemdebár? (Ha másról nem, választékos szójárásáról ráismernék az öreg Sanyira.)
- Valami baj van? Öröm, bánat? Költözünk a pincelakásból?
- Elmondom, ha módot ad rá, egyébiránt nem telefontéma.
- Legyen szerencsénk. De hol találkozunk?
- Szeretném, ha nem alkalmatlan, a könyvtárban. Egyikünk se kocsmás, a lakásán nem akarom zavarni, az én lakásom nem lakás, amit tetszik is tudni. És, hát sürgős lenne a dolog, nagyon sürgős. Nem szemrehányásképpen mondom, hetek óta keresgélem. Igaz, üzeneteket nem hagytam. Személyesen is próbálkoztam a nagyház ajtaján. Nyolcig fűtök, tetszik tudni, csak aztán tudok mozogni.
- Szólok a fegyveres őrségnek, ha a nevét bemondja Sándor bácsi, kinyitják a kaput.
- Hálásan köszönöm, nyolc után ott vagyok!

Kicsit keresztezi ugyan a napi terveimet, de hát a telefont mintha csak éppen azért találta volna ki Bell mester, hogy elképzeléseink naponta többször más irányt vegyenek. Megindul az ember a tanácshoz, jön a telefon, hogy azonnal a bankba, kezességi papírt aláírni. Ottan visszaindulnék utamra, jön a telefon, futás a műemléki bizottságba.

Hanem ha Sándor bácsi jön, talán nem ártana egy kis kávécskával körülkínálni. Nem tudom, megissza-e? Együttműködésünk idején bizony még nem volt divatos a kávé. Amúgy is tej- és vízivó volt világéletében. Tőle folyhatott a bor, mint a Tisza, meg nem kóstolta.

Akadtak koedukált kollégiumunkban a félévi vizsgák végén, farsang táján olyan hejehuják, hogy egész éjjel zengett a trombita, remegett a ház, Sándor bácsi fűtött ránk. Kínáltuk étellel, itallal. A poharakat illendőségből megfogta, míg olajos micijét a hóna alá csapta, fényesre izzadt arccal, fűzetlen bakancsban állt a nagyterem ajtajában. A poharakat, ahogy ment az éljenzés, meg-megemelintette, aztán puhán és észrevétlenül úgy tette le, ahogy fölvette. Az ételt nem vetette meg. Halpaprikás vagy éjfélkor tállalt disznókocsonya jöhetett tányérszámra. És levesek, mártások, torták, póspászok. Vitte lefelé a kazánházba, koszos asztalkán ette, rendezgette az ételhordókban. Fönt nem vett a szájába semmit.

— Illetlenség az, kérem, otrombaság, fehér asztalhoz fűtőruhában ülni! Csak a hőmérsékletet ellenőrzöm, kérem tisztelettel — mondta, és kotort lefelé félszeg onosásokkal.

Furcsaságai, ahogy az évek múltak, ha nem is lettek legendákká, de hírhedtekké váltak a kollégisták között.

Nem szeretett tisztálkodni. Ha valaki vállon veregette, egy-egy jó totóötletért — szenvedélyes totómatador volt —, hát dőlt ruhájából a szénpor, szinte elködlött a tájék körülötte. Kezet a világért sem mosott. Hajnalban, hogy megjöttek az újságok, már égett a tűz a kazánban, ha úgy sikerült, kézbe vett minden lapot. Rajta is maradt a tűz ujjja nyoma. Nagydarab embernek született, alighanem negyvennyolcas bakancsban járt, hanem a lábának illata elérte tán az ötvenötöst is. Ha néha, háritékosan biztatgattuk, hogy mosson már lábat, nagyon megharagudott. Érzékeny volt, akár egy pártában maradt hölgyemény. Lehúzódt a kazánok mellé, mint csiga a házába. Napokig elkussogott, látatlanul ült a sámlin, s bámult a tűzbe. Rég elfelejtettük, hogy tüske szaladt a lelke talpába, ő még akkor kezdett csak protestálni.

— Azt kívánják talán, hogy fehér kötényben járjon a maguk fűtője, glaszékesztyűben lapátoljon, mandula szappannal mosdjon?

Becsültük az öreg szakmai önrerzetét, bár fűteni aztán éppen hogy nem tudott. Megegett, hogy szaladt dél körül a szakács — mivel gőzkonyhánk volt —: — Sándor, az istenségit neki, megfagyott a tökfőzelék a kondérban, félkészben, mert te itt totózol egész délelőtt! Egy döglött számarban több pára feszül, mint a te kazányodban!

Akkor kap Sándor a micihez, mert a portásszobában úgy belekeveredett hetven kedvenc focicsapatának taglásába, hogy elfelejtett mindent. Különbön ismerte az egyesületeket, évekre visszamenő eredményeikkel, erényeikkel, hibáikkal. Ha a totóznak akadalmiája lenne, Sulla Sándor einökölné abban.

Bár sose volt katona, összevágta a bakancsát, akár valami bakakáplár, szaladt, hogy szikrát hányt folyosónkon a patkósarok. Csak a gőz nem indult meg. Ha szándékkal lehetne fűteni, szétégetné tán a házat is az öreg.

Letérdelt a hideg kazán elé, fújta a hamvadó parazsat kikerekedett pofazacskókkal, akár egy trombitás angyal.

— Na, tűz ebből sose lesz, Sándor, hát szájjal akarsz te ekkora kazánt fölfűjni?

— Rossz itt már a huzat, kérem tisztelettel. És szépen kérem a szakács úr türelmét!

— Legalább a porszívó csövét dugd bele visszajáról. Az majd löki neki az oxigént.

— Horribilis, horribilis ötlet egy szakácstól, hiszen az égéshez oxigén kell!

— Meg szén, te jégaszaló!

Szaladt az öreg a porszívóért. Hanem azért a diákok a vacsorával együtt ették meg az ebédet.

A porszívós tűzélesztésre úgy rákapott az öreg, ha elfelejtett szzenelni, s haldoklott a kazán, kapta a csotrogány porgépet, nyomta befelé a levegőt.

Történt egy szigorú hideg félelvi szorgalmi időben, hogy nem volt a mozgórácsos etetőgaratban szén. Izgalmas focicsaták dúltak a portásszobában órákon át, rúgták szájjal a gólokat, csak úgy repedtek a kapuhálók, a tűz lefakult. A negyedik emeleten csikorgó hidegben, télikabátban, ágyban fekvve készültek a szigorlók. A gondnok megcsípte az öregét.

— Hát maga?

— Ezernyi bocsánatot kérek — szaladt aztán, az ajtót félfástul majd kirántotta a falból. Písla parázs hunyorog a hamu alatt, rutinnal kapja az öreg a gumicsövet, betartja véletlenül a vizeslagot, s zuhé a kazánba. A gondnokot a guta megkerülte hetvenhétszer.

— Hát még a csöveket is szétrepesztgeti, fűtő maga, vagy tűzoltó?

Az öreg megadóan eresztette le kezét, s szinte csak magától kérdezte: — Most mit tegyek?

— Hozzon egy kanna petróleumot, kócot, csihantson be! — mondta a gondnok, s ledobta neki a raktárkulcsot. — Megtudja a dékán, hogy szorgalmi időben fagyaszjtjuk a gyerekeket, hát elmehetünk az alsóvárosi templom küszöbére reszketős

koldusnak, ha bevesznek. Szakemberek kellene már oda is. Érti. Szakemberek, Sándorkám! Tudja, hány fok van odakint? Mínusz tizennégy!

Trappolt Sándor kócért, petróleumért, tette a dolgát olyan igaz buzgalommal, azt gondoltuk, fél óra múlva ingben, gatyában hemperegnek a mi diákjaink a hő-ségtől. A kollégium száznál is több szobájában pedig percenként nézik, pattog-e már a radiátor? Az optimistábbak ráülnek a fűtőtestekre, fülelnek, a fázósabbak huhognak, döngölik egymást, döngölik fülüket. Nem is kellett fél óra, kétségbeesett kiáltás hangzik a kazánházból:

— Segítség, segítség, tűz van!

Négyszáz gyerek kacagott, majd eldűtötték a házat. A szétcsurgott petróleum meggyulladt, s az alsó folyosón égett a faburkolat is. Hanem a kazán hideg maradt. Sándort könnyebb égési sebekkel mentőautó vitte a II-es kórházba.

Én meg mondom a kincsház fegyveres őrparancsnokának:

— Ma, nyolc után vendégem jön. Sulla Sándornak hívják, ha a nevét mondja, engedjék már föl. Régi munkatársam. Kazánfűtő.

— Húha — fűtőtett Barna Pista puskás ember, csodálkozva.

— Főleresztem.

— Köszönöm. És nem fontos mindjárt belelőni!

— Már csak azért sem, mert én is fűtő voltam.

— Azért mondom.

— Mondja azt maga csúfolódásból is.

— Dehogy. Szébb emlékekben jólesik néha gyönyörködni.

A könyvtár egy malom. Amelyikben örökké örülünk. Unalom egy csöpp sem. Váratlanul megsörren a telefon.

— Megjött a vendége. Már ballag fölfelé. De ha ez az ember csakugyan fűtő, ahogy maga mondta, akkor én vagyok a mostani pápa. És lefelé jövet majd dicsér-tessékkal köszönjenek!

— Nem értem!

— Én sem.

Léptek közelednek, kopogás. Az ajtóban megjelenik egy hatalmas alak, fényes cilinderben, térdig érő redingotban, kamaslis cipőben, sétabottal, a kabáton fehér szegfű, paszpolos ingmell csillogó gyöngyombokkal, és fekete bőrtáska.

Gondoltam, valaki megelőzte Sándor bácsit. Az első pillanatban nem ismertem meg. De akkor nem engedte volna be Barna Pista. Szent Pétert sem ereszti be, ha nem hivatalos.

Valaki csak megelőzte az én fűtőmet. Netán, ha flúgosnak ismerném magam, azt mondhatnám, félmilliónyi könyveink valamelyikéből lépett ki éjszakai sétára, mondjuk maga Lincoln elnök, úgy állt vendégem az ajtóban. Vagy Dickens Pickwick klubjából egy igazi cilinderes bankfiú.

— Jó estét kívánok!

— Kihez van szerencsém?

— Sulla Sándor, alias báró Gordélius Félix vagyok!

— Ugyan. Valami maskarabálba készül, Sándor bátyó? Megismertem. Gondolom, a hatást, az öltözék hatását próbálja most rajtam.

— Kérem — áll meg komolyan előttem, diákos tartással az öreg, és kihúzza zsebéből levéltartóját. Régi, címeres útlevelet ad kezembe — nem készülök én maskarabálba. Valóban báró Gordélius Félix vagyok.

— Mivel szolgálhatok?

— Ahogy mondtam, pár órára az idejét, figyelmét szeretném megkapni.

— Mint Sulla Sándor, vagy mint báró Gordélius Félix?

— Úgy egyeztünk, hogy Sulla jön.

— De mint báró ért ide. Hogy szólíthatom?

— Ahogy régen. Sándor bácsi.

— Tessék helyet foglalni.

Zavarban van. Zavara is ismerős. Hallgatunk. Leül.

— Egy kis kávéval megkínálhatom?

— Még nem kérnék.

— Cigarettaival?

— Nem dohányzom. Ellenben én, ha nem veszi tolakodásnak, fölkészültem egy kis itókával. Könyvtárban ugye, munkaidőben tilos az alkohol. De azon már túl vagyunk.

— Túl.

— Szabad egy kis konyakkal, borral?

A fekete táska kinyílik, ruhák, röcsögő borítékú csomagok, pizsama, neszesszer látszik. És üvegek, itallal.

— Kezdjük konyakkal!

— Egészség!

— Egészség!

Hallgatunk. Últéből nézi a polcokon sorakozó könyveket. Nem udvariasságból. De zavartan. Nem találja a hangot. Sulla Sándor vagy a báró akar beszélni?

— Elismerem, furcsa madárnak tűnhetek, ebben a maga által is maskarának minősített öltözékben. De hát Zrinyi, amikor kirohant a várból, minden diszeit magára rakta.

— S maga hová rohanna, Sándor bácsi?

— Berohanok reggel a rendőrségre. Föladom magam. Eleget éltem álarcban. Nyugdíjba készülök. Az amnesztiarendelet tiszta helyzetet teremt. Nekem is. A magam mivoltában szeretnék végre élni. Nem a rang! Ha azután futottam volna, nem itt élnék! Féltettem az életem, víz alá bújtam. Bűneim voltak. Tán lekoptak már harminc év alatt. Holnaptól kiderül.

Megkérdezheti, mi köze magának ehhez? Semmi. Nem tekintem bírónak, hogy ítélkezzen fölöttem. A hiteselemnek se mondtam el, ki vagyok. Maga az első.

— Mivel érdemeltem meg a bizalmát?

— Tíz évet dolgoztunk együtt. Ismerhetett. Sok baja volt velem. Tudhatta hibáimat. Hízogató nem voltam soha. Őszinte leszek. Én lenéztem magukat. Magát is. Magamnál alábbvalónak mért hízelegtem volna! Nem vártam, és nem akartam semmit. Maguk végig eltűrték ügyetlenkedésemet, esetlenségemet. Tákoltak százzszor. Gyámolítottak. Sokszor voltam a földön. Sokszor.

Azért jöttem, hogy elmondjam egy embernek, aki dolgozott velem, hadd tudja a magam jószántából való igazságot. Akármilyen történhet velem. Félek. Mint a nagy betegek műtét előtt. De el is küldhet. Megmondhatja, hogy semmi köze hozzám, mondhatja, hogy kopott bárókkal, deklasszált elemekkel nem szív egy levegőt. Tehát meghallgat?

— Már megegyeztünk. Pár órával ezelőtti Sulla Sándor korában.

— Igaz. Akkor igyunk?

— Maga nem ivott soha, Sándor bácsi.

— Kicsit iszogattam. Zugiban. Mikor szomorú voltam. De most ideges és jókedvű vagyok. És gátlások nélkül beszélek. Mondhatja, hogy magán próbálom az új életem kezdetét.

— Hát próbálja. Hadd szóljon!

— Meleg van. Megengedi, hogy kigomboljam a szmokingom?

— Akár le is teheti.

— Régóta készülődtem, s annyszor elmondtam magamban apró részletéig a sorsomat, úgy láttam végig rajta, mint a puskacsövön. Máskor összekuszálódik előttem minden. Az én életem nem ott kezdődik, hogy bárónak születtem. A báró se úgy terem. Egyébként mit tud ön a bárókról? Látott-e olyat?

— Láttam, Sándor bátyja.

- Persze, nincs jó véleménye róluk?
- Bárója válogatja. Negyvennyolcban a java még Kossuthnal menetelt.
- Őseim Lipót korában szereztek a vagyont. Hadiszállítók voltak a törökellenes háborúkban. En már csak afféle rügött bárónak számítottam.

A bizalomból kiindulva folytatom. Hogy mért beszélek én. Tíz évet dolgoztunk együtt. Ez alatt magának hazudtam legtöbbet. Az életem féltésében nem lettem gonosztevő, de magukat, fölkapaszkodott bugrisokat megvettem. Szívből és szenvedéllyel utáltam mindenkit, magát is. Mit tudhattak maguk? Hitük volt, elvégezték az egyetemet, kapták a stallumokat. Magát külön is megvettem, amiért néha akár fűtött is, zárat javított, s nem az én mentalitásom szerint élt. Úgy véltem, azért teszi, hogy jó fiú legyen fölöttesei előtt. Kis törleszkedő lörpécskének tekintettem. Maga ezt nem vehette észre, hisz egy báró a neveltségével a legkínosabb helyzetekben is tud viselkedni.

Emlékszik, néha fél éjszakákat beszélgettünk. Kérdezte, ki is vagyok. De én, kétéltőségemben proletár-életrajzot írtam magamnak. A valóságot nem mondhattam. Meséltem, hogy Kassán születtem. Ez igaz. Hogy kereskedő voltam. Specerájhandlungos. Ez nem igaz. Az első bécsi döntés után jött Horthy. Utáltuk. Ez is igaz. Mikor elmeséltem, fölvetette, hogy lépjek be a pártba. Ó, mondom, fejletlen ember vagyok én ahhoz, még fűteni sem tudok rendesen, politikailag is kell pár év, mire fölzárkóznék.

Egyébként attól félttem, ha a fölvételemmel kapcsolatban keresik az előző mivoltomat, rátalálnak báróságomra.

Valamivel később azt mondta, emlékszik?: sej, Sándor bátyja, jó kézírása van magának. És elég hibátlan. Iratkozzon be a dolgozók gimnáziumába. Megadjuk hozzá a segítséget!

Nyitogatta alattam a szakadékat. Nem mondhattam, hogy a kassai, pozsonyi egyetemen végeztem. Párizsban, Londonban éveket éltem.

Beszédstílusomban is sokáig irdaltam fűtői mivoltomban a bárós fordulatokat. Káromkodni ugyan nem tanultam meg, de nagyon sokat rostáltam, pusztítottam beidegzett szókinccsemet. És a helyesírással is így kellett bánjak. Nehéz helyzetben voltam. Vigyáznom kellett a hibák következetességére. Próbáltam bal kézzel írni, hogy rondák legyenek betűim. De a balkezességgel lebuktam volna. Én jártam maguknak a bankba, sokszor félmilliókat is befizetni vagy fölvenni, nem játszhattam a suta kezű embert.

Hanem maga, a dolgozók gimnáziumával nem hagyott békemben. Ötvennégyben be is iratkoztam. Még helyettest is állított, esti fűtésre, hogy tanulni tudjak. Ez szíven ütött. Mondom, míg én bugrisozom magukat, utálkozom, maguk lépéseket tesznek előrejutásomhoz.

Az első osztályban kezdtem. A tanárok számon tartottak, mert nehezebb volt olyat játszani, hogy valamit nem tudok, mint folyamatosan azt mutatni, hogy nem tudom, amit tudok. Két évig jártam. Tiszta jeles bizonyítványokat hoztam. Dicsértek az iskolában, maguk ünnepeltek. Pénzt, jutalmat, üdülést, ahogy a proli, megkaptam. De az iskolában is voltak meleg pillanataim. Történelemórán. A tanár másképp tudta az eseményeket, mint én. Elragadott a szenvedély, odamagyaráztam neki. Nem politikai, ténybeli kérdésekben. A tanár azzal hátrált, hogy majd utána-néz állításomnak. A következő órán elismerte, nekem van igazam. Pedig én azt nem akartam. A második világháború katonai erőviszonyairól volt szó. Kérdi a tanár, honnét tudom ilyen alaposan. Olvasok, kérem szépen! De a fogam is össze-vacogott, félttem, kiderül, hogy túl vagyok a gimnáziumi tananyagon, s akkor mint betolakodó, gyanús leszek. Megnézik a múltam, s ott van a pác alattam, jó mélyen.

Az ötvenhatos események őszén abbahagytam a vékony jégen való korcsolyázást. Említettem, hogy őseim Lipót-kori iparbárók voltak. Tőlük örököltem bizonyos fokú németellenességet. Ahogy a német tőke lassan lenyeldeste az ősök bányácskái, úgy fokozódott a családban az unszimpátia. En már francia nevelők kezében tanultam. Hárman voltunk testvérek, angolt, spanyolt is tanultunk, de németet nem.

Apám, anyám, ha veszekedtek, németül tették. Egyébként inkább tolmácsot kértek, ha szükségből német vendégekkel érintkeztek.

A második világháború idején harminckét éves létemre volt annyi pénzem, hogy egy sportlapot alapítsak. Kállai volt a kormányelnök, osztogatta az engedélyeket. Ez távolról tiszta ügyletnek látszott. Kapitalista világ, kapitalista vállalkozás. Tucatnyi lapocska készült az akkori főváros mellékutcaiban. Ezeket nem is hívták másként: kis piszkosok. Különböző összegekért győzelemre vittük a leghitványabb csapatokat, lecsepültük a tehetséges klubokat. Nagyobb gyárak, melyeknek propagandából is érdekük volt, hogy színeik tündököljenek, vastagon fizettek. Városok gyöngé, de kedvenc sportszíneikért bőkezűen fizettek. Kívánságra házhoz szállítottuk a győzelmet. Mezőhegyesen harmincezer pengőért hagytuk megveretni egyik pesti csapatunkat.

A sikerélmény, mint szó, nem volt divatban akkor, de a fogalom igen. A sikerélmény jobban kellett Mezőhegyesen, mint a cukor. Azt ők maguk gyártották. A győzelmüket mi vittük nekik.

Milliomosok nem lettünk belőle. Hanem a sajtósakálok, ahogy a háború zajosodott, elvárták, hogy fújjuk mi is a győzelmek trombitáját. Jól állt ez a sportlapoknak. Győzelem! Viktória. És hősi küzdelem! Szókincsünk azonos volt az akkori politika szóhasználatával.

A sűrűn váltakozó kormányok adták az anyagi támogatást a kis piszkosoknak is. Eleinte nem esett távol tőlem, hogy vezércikkeimbe és ahová csak lehetett, beszurkáljam szidalmaimat a bolsevista rémmel szemben. A németeket nem szerettem. De, mint mondtam, örökségként lengte be Kassa környéki kastélyunkat, birtokainkat, budai házunkat, gyöngyösi szőlőkúriáinkat a németeket nem szerető szellem.

A kassai gimnázium után jogra iratkoztam. A sport, a ló, a lóverseny jobban érdekelt a paragrafusoknál. Birtokainkon ezrével neveltük a lovat. Kamaszkoromban egy-egy nemes paripa nyerítése jobban izgatott, akár egy szép lány kacagása. Bárói betegség, mondhatja bárki. Megvallom, beteg sem voltam. A kezdeti szerelmek tekintetében teljesen egyensúlyban. Házunk teli volt szép lányokkal. Szüleim révén széplányos családokkal voltunk kapcsolatban. Mért is lett volna más életem, mint hozzám hasonló sorsú, ön által akár az irodalomból tudott úrfiak élete. Tolsztoj leírja, hogyan élt serdülőkorában. Gróf volt. Én báró.

Egyetemista koromban fociztam. Nagyon jó csapataink voltak. Ez ugyan mai, mackók járásomon, már nem is látszik. Elhíztam. Egyik gyönyörűségem az evés.

Ahogy a diplomát megszereztem, apám jószágigazgatójaként — ez csak címnek számított — kaptam a fizetést. Utazgattam. Tanulmányoztam az angol lónevelést, a francia versenyt, a svájci tehenészetet.

Ötvenhatban, mikor nyitva voltak a határok, és elszállhattam volna, mint a madár, tudtam, hogy odakint sem élhetnék meg. Kinti vagyonunk nem volt. Mihez értettem? Sporthoz öreg vagyok, jogból semmi vagyok. A lovak szeretetéből nem élhetek. Újságot nem tudtam írni. Nem voltam tanult újságíró. A bécsi döntés után, mikor Kassa közel került Pesthez, bejártam az országot. Észak-Erdélyt, Bánátot. A sport, a ló érdekelt. Följegyezgettem tapasztalataimat, s lapoknál dolgozó barátainknak küldtem. Közölték. A Függetlenség, a Magyar gazda, A tőke rendszeresen közölt tőlem. Egy-egy témát megnyúztam ötször is. Küldték bankszámlámra a honoráriumot.

Közben apám felvidéki birtokosságából hazai tájakra vágott, ahogy az itthoniak erdős földbirtokok után vágyakoztak. A birtokcsereberéknek nagy konjunktúrája támadt. Így jutottunk Gyöngyös táján néhány száz hold szőlőhöz, Főton gyümölcsöskúriához. Budán egy főúri kastély, a hetedik kerületben egy bérházacska íródomt nevünkre. Még Kassa tájékán is maradt valamicske.

Az ügyletet apám bonyolította, el voltam foglalva passzióimmal, és éltettem nevemet az újságokban. A politikával szemben immunis voltam, de azt nem állítom, hogy nem tudtam az események fordulatairól. Amikor Kassa álbombázása meg-

történt, s e címen Magyarország belépett a háborúba, aktivizálódtam. Neveltségemnél fogva is félttem a Szovjetuniótól, hiszen a kommunizmus pontot tesz a mi egzisztenciánkra.

A mellékutcai kis piszkos lapokban is úgy ordítottunk, ahogy a szánonk kifért. Erre Bárdossy, ő jelentette be a háborúba lépést, a jól kiabáló hírlapírókat behívta haditudósítónak. Sportember létemre alkalmatlanság címén nem bújhattam volna ki. De hát a frontra, a kényelmetlen háborús viszonyok közé nem kíváncsi voltam. Akkoriban udvarolgattam egy kormányfőtanácsos lányának. Az apósjelölt kihúzott a csávából. A házasságból nem lett semmi.

Politikai beállítottságom azonban nem engedte, hogy az irányzatok örökös váltakozásait nyomon követve írjak. Nem is vettem részt, sporton kívül, más mozgalomban. Egyesületbe hívtak pedig a barátaim. Nagy karriert jósoltak.

Negyvennégyben, mikor a németek megszállták Magyarországot, Sztójay Dömének visszaadtam a lapengedélyt. A kialakult helyzet túl volt az én képességeimen, túrérhataraimon. Nem akarok ellenálló színben föltűnni. Nevetséges lenne. Hiszen én a Béke Párt fölhívását sem tehettem magaménak. Minden postaládába bedobták a röpirataikat.

Kimentem Gyöngyösre. A nagyvilági élet számára teljesen eltűntem. Szüleim szerelmi bánatnak vélték félrehúzódomat. Menyasszonyom férjhez ment, belebetegedtem. Inni nem bírtam, sportember szervezete tiltakozik az alkohol ellen. Hanem, úgy az ősz vége felé Gyöngyös környéke teli volt már félelemmel. Az ipari munkások, a szlovák, magyar partizánok járkáltak éjszakánként tájainkon. Lövedések, bizonytalanságok, rejtélyesen eltűntek a szomszéd birtokosok, ismerősök. Itteni cselédségünk is a szőlőkkel került birtokunkba. Úgy éreztem, ők is ferdén néznek rám. Könnyen megijedtem. Beköltöztem Fótra. A frontok közeledtek. Szűkült a világ.

Volt egy kigyász pajtásom Pozsonyban. Üvegketrecben tartott viperákat, tanulmányozta őket. Külön fehéregérfarmon nevelte az élelmet nekik. Egyszer megnéztem, hogy eszik a vipera. Bedobják a fehéregeret a viperának, az álmosan fölemeli fejét. Rövidlátó. Szagok után tájékozódik. Imbolyog. Az egér reszket. Szaladozik. Egyik sarokból a másikba. Nincs kiút. A vipera lassú fejmozdulatokkal követi. Megmegmerevedik. Megvágja hirtelen, alig látjuk a csapást. Azután lenyeli.

Hová szaladhatok? Hová szaladhatunk? Október tizenkettedikén visszamentem Pestre. A légkör feszült. Tizenötödikén Szálasi javára lemondott Horthy.

Családom budai villánk pincéjében várta a sorsát. Egy testvérsógorom, repülő ezredes, mint dezertált vezérkari tiszt, két társával közöttünk. Azt mondta: eddig és nem tovább! Látó ember volt. Megjárta a frontokat, tudta, hányadán állunk. Tászkája teli volt dunántúli, ausztriai tartalék repülőterek titkos térképeivel.

A főúri neveltségű sógor azt hitte, hogy bankettbeli affér csupán az ő mostani sorsa. Ahol, ha nem tetszik valami, otthagya a bálát. Ragaszkodó, jó rokon volt, nővérem kedves, szerintem felületes férje. Lehet, azt vélte, családját is szolgálja, ha nem megy tovább, és talán a térképekkel megválthatja jövőjét, vele minket. Nem közölte. A bőrünkkel nem rendeztünk vásárt. Mit reméltünk? Arról nem beszéltünk. Azt vártuk, hogy majd elmúlik a baj. Hiszen a bajok sokszor maguktól is elmúlnak. Analfabéta parasztok gondolkodnak így és vaksinak született, önhitt főurak. Hogy a bajok majd elmúlnak.

Egyébként bárosan bűjt a sógorom is. Teljes díszben kicsipekedve ült beosztottjaival a számukra kijelölt pincelakosztályban, és társai úgy haptákoltak neki még ebben az átkozott időben is, akár egy katonai dekungban szokás, ahogy háborús filmekben gyönyörködhetünk a fegyelem pedantériájában.

Hónapokig nem hagytuk el a házat. Cselédeink közül velünk éltek ketten. Ők jártak ki vizért, kenyérért. Ők hordták a híreket. Az ostrom pedig a szörnyűséges poklot. A razziák a földre küldött kinszenvedést. Hol katonaszökevényeket, hol németeket, zsidókat keresgéltek, kommunistákat, hadkötelezettség alól bujkálókat.

A szökésben bűnösök voltunk. Legtöbbször apám állt a razziázók elé. Fél szemű, rozoga ember volt már, mint mondta, kinek nincs vesztenivalója. Tudta, kivel

hogyan beszéljen. Tábori csendőrrel, karszalagossal. Még németül is megszólalt, amikor a sógor után szimatolva, körülfogta a házunkat egy rohamszakasz.

Reménytelen helyzet volt már. Az ágyútűzben házunk két felső emelete leégett, a pincék átforrósodtak, nem lehetett bennük maradni. Kertvégről átköltöztünk a szomszéd báró lakatlan óvóhelyére. Úgy hittük, szűnőben a baj. Ráláttunk kastélyunk romjaira, katonák szimatoltak körülötte.

Szilveszter estéjére készülődtünk. Gyertya, konzerv, víz és italok. Maradtunk kilencen. Szorongtunk az elmenekült szomszédunk kastélyának jól berendezett pincéjében. És a háború is a szilveszterre készül. Ahogy alkonyodott, kísérteties csönd fogott körül bennünket, puskaövés sem dörrent. Talán vége lesz, és megússzuk a közvetlen veszélyt. Mintha csak ezt a sóhajtást várták volna kívül, dörömbölni kezdtek a vasajtós lejáraton. Puskaaggyal. Értették a katonák. A sógor meg a társai. Inasunk s a cselédlány a szomszéd szobájában vacsoráztak. A három katona kezénél mindig ott a fegyver. Az ajtóhoz mennek, apám a reteszhez, ha kell, kinyitja az ajtót. Jó barát, menekülő, nálunk nagyobb bajban levő is zöröghet.

Dörömbölés hosszan, több fegyverrel. A sógor int, hogy egy pissenést se! A kintiek németül beszélnek, a lélegzőnyíláson áthallatszik szavuk. Biztatják egymást, hogy gránáttal robbantsák ki az ajtót. Itt kell legyenek! Figyeljük a házukat hetek óta. Átpakoltak ide a kiegészített kastélyból. A repülőstérképek nélkül vissza nem mehetünk.

A sógor meg a két katona egy rejtekajtó mögé húzódnak. Apám kinyitja a vasajtót. Hat katona zúdul be veszedelmesen, mint a darazsak.

Ma is halálfélelem kerülget, ha beleélem magam, hogy mi is következett ezek után. Egy rövid óra alatt. Pedig néhányszor végigtapogattam múltam útjait.

Apámnak esnek, hol a repülőtsízt? Nem tud ő semmit. Nem hiszik. A sötét szemüregvédőt is lerántják jobb szemé helyéről, hátha csak maszk. De látják, az üreg üreg.

Fiatal korában az apja váltóhamisításért kitagadta. Hogy megijessze az öregét, öngyilkosságot mímelt. Kilőtte a fél szemét. Igazi üreg volt a helyén.

A német szembe ültette magával. A többiek összajárták a pincéket, falakat, padozatokat, mennyezeteket kopogtattak.

— Itt rejteknek kell lenni — jelentette ki a parancsnok. A villa alapterülete nem azonos a látható területtel.

Pisztollyal hadonászott.

— Nyisd ki a rejtekajtót!

Mi, a falak mellé fordítva, föltartott kézzel álltunk.

— Te vagy a repülőtsízt? — rántott maga felé.

— Sose voltam katona.

— Ismerjük a hazugságokat. Most mért nem vagy a fronton?

Fényképről ellenőrizték azonosságomat. Belevilágítottak arcomba, aztán az inasunk következett. Ő se volt repülő.

— A repülőnek rosszul forrott lőtt seb van az álla alatt!

A cselédlányt is megmotozták, aranyváll-lapok estek ki fehér köténye zsebéből. Ő varrogatta a sógorék katonaruháit.

— Ah, te hadiringyó! — ráncigálták kifelé a pincéből a lányt, kinek a kétségbeeséstől egy jaj el nem hagyta a száját.

— Megmondod, hol bujkálnak a rangjelzés gazdái?

A lánnyal a többi német is ment kifelé, együtt taszigálták, odakint kétségbeesett sikoly. A lány ezalatt, nem mondhatott semmit, ideje nem volt rá. Talán megfélemlítésből rendezték a tapasztalt németek ezt a szcénát.

Erre meglődül inasunk is a kijárat felé. Nem tudtuk, nem is érdekelt minket, hogy kapcsolat létezhet két szolgánk között. De a lány sikoltása láthatóan parancs volt a fiúnak. Szaladni kezdett kifelé. Hogy a lányt megmentse, érte minket feladjon, suhant át az agyamon. Apám roskatagon ült, nővérem élettelenül állt a fal mellett. Vacsorához készültünkben ért bennünket a szcena, evőeszközök az asztalon,

fölkaptam egy nyelével kezembe kínálgató kétágú pecsenyevillát, a fiúnak a nyakába döftem. Mire elvágódott, többször. Kezemből, ingem ujjából csöpögött a vér.

Ahogy rossz ponyvaregények írják le a gyilkolás idegborzoló történetét.

Kitántorogtam a kertbe. Hőzúsmarás falevével törülgettem magamról a gyorsan megfagyott vért. A hideg az eszem zugáig hatolt. Percek vagy fél óra múlhatott el a távoli ágyúzás szünetében, közelről hallok a cselédlány szipákoló sírását. Feküdt egy fa tövében, talán eszméletlenül. Nem bírtam hozzámenni.

A kabátomért visszavánszorogtam a bunkerba. Apám, nővérem mintha halottak lettek volna, előző pózokban. De a sógor két katonája inasunk fölött babrál. Szemrehányóan pislognak rám, egyik szinte ordítva közli:

— Kár volt megölnie az ártatlant!

Egy kabátot magamra vettem, a havas utcákon vánszorogtam. Buda nyögött az ágyútűzben. Ahogy hajnalodott, megafonból fölcsendült egy érces hang. Tiszta, mint a téli reggelek. Először németül. „Német katonák! Be vagytok kerítve. Egy puska-lövésért is kár! Ellenállás nélkül adjátok meg magatokat. Budapest körül van zárva!”

A falak visszhangzottak. Többször beolvasták a szöveget. Magyarul is. Autók, tankok zörömböltek, lövések sehol.

A Flórián téri templom zsúfolva megriadt emberekkel. Kórusban imádkoznak. Meleg van odabent. Ültem egy imazsámolyon. Tán szundítottam is. Ima mormoló-dott, álmosítón. Ahogy megszűnt, rosszul öltözött katonák, karszalagos fekete ruhások jöttek be.

— Igazolványokat elő!

— Nálam nincs igazolvány!

Katonánakvalókat válogattak ki a hívek közül. Aki megfelelt, kilökték az utcára. Puskát nyomtak a kezünkbe, teherautók indultak velünk a frontra. Front a műegyeten. A Duna-partra néző ablakok lőrésnek voltak berakva. A homályos tantermekben bűz, széjjelség, kába, talán italtól tántorgó emberek. Pest felől lőtték az épületet. Fűlsiketítő zajok. De azért sokan ettek körülöttem, vagy ittak, vagy éppen aludtak. A folyosókon szeméretlenül szeretkeztek részegen vihorászó hölgyekkel.

Estefelé láttam, itt senki semmit nem tud. Senki sem hiányzik. Senki sem parancsol. Egy nevet föl nem írtak. Nagyon vágyakoztam vissza, bunkerunkhoz. Órákon át baktattam. Hogy mi lehet a családommal, saját eltompult sorsomnál is jobban érdekelt.

Az ajtók tárva-nyitva. Sötétség, üresség. Beszólok. Van itt valaki? Már nem is félek. A félelmet bizonyos határokon túl egy időre úgy el lehet veszíteni, mint egy tárgyat. Mint egy pénztárcát. Tapogatózom, ismerem a zugokat. Hetekig kuksoltunk itt. Ruhák a fogasokon, takarók az ágyakon. Hideg. Régóta nyitva állnak az ajtók.

A rejtékajtó mögötti pincerészt ismerem. A rokonaink ablak nélküli búvóhelyét. Lábbedállal nyílt kívül az ajtó. A harmadik lécborda nyomására nyílt. Nyomom, nyílik. Sötétség. Van itt valaki? Tapogatózom. Egy köpenyzsebben gyufa. Világítok. Félig elégett gyertyák. Összetört katonai rádió. Nem tudtam, hogy az is van a házban. Hideg papírhamu a kandalóban. A térképek. A fekete bőrönd füle. Egy hajvágó géppel levágtam szakállamat.

Elaludtam. Sötétben ébredtem. Odakint zúgott a háború. Úgy éreztem, messzi tőlem. Zavaros álmaimra emlékeztem, hogy gyilkoltam. S örültem, hogy álmodom. Mikor megébredtem, tudtam, hogy nem álmodtam. A háborúban percenként ezek halnak meg, ki tudja, ki kit lő le. Az nem gyilkosság. Én gyilkoltam. És tudják. Tudják a katonák, a cselédlány, tán apám, nővérem jegyzőkönyvbe mondták vallo-másukat. Bűnömet.

Kallódtam az utcákon. Magamnak sem lett volna erőm ártani. Gyáva voltam világelőtetemben. De ha most eltalálnának, és jól, sorsom véglegesen megoldódna.

Gazdátlan katonalovak kódorogtak még, olyan bután bámulva a világba, ahogy én. Szomjasan. Egy kilőtt tank zúsmarás oldaláról nyaldosták le a nedvességet.

Este visszamásztam bunkerunkhoz. Teli volt sebesültekkel. Civil ór az ajtóban. Mit akar? Sebesült? Nem. Takarodjon innét! Takarodtam. Mint fehéregér a vipera fészkében.

A Duna felől sortüzek. Pest körül torkolattüzek, a falak között százsorosára erősödik a csatazaj. Kiegygett házunk pincéjéhez óvakodtam. Nagy kerülőkkel közéltek. Romok, kusza drótkerítésroncsok. Az is kórház. Cseládlányunk az egyik ápolónő. Megismer. Fölsikolt.

— Itt a vőlegényem gyilkosa! Tartóztassák le! Vigyék a Duna-partra. A gyilkos báró.

A haldoklók is fölemelik fejüket, s a kiabálásra előjön egy fehérköpenyes, Árpád-sáv a karján.

— Csönd legyen! Mit kiabálsz, Terka?! — Hozzám fordulva mondja: ne vegye zokon, báró úr! — úgy szólt, hogy ismer engem valahonnan. Sportkörből, focipályáról, csak az isten a tudója. — Tegnap is gyilkost kiáltott egy magához hasonlító szakállas úrra.

Terka nem hagyta annyiban, üvöltözött: gyilkos, gyilkos!

Az őrmester, afféle segédorvos, kitessékelt bennünket a pincéből, sebesültjei nyugalmát őrzendő, s a hidegben Terka belémkapaszkodva, zokogó sirással ráncigált.

— A vőlegényem kabátjában járkálsz, hogy nem gyullad meg rajtad, te gyilkos! Mindjárt szölok a csendőröknek. Majd visznek a Duna-partra.

Elengedte a kabátot, szaladni kezdett. A kabát tényleg a vőlegényéé volt. Én adtam neki valamikor. Zavaromban magaménak néztem a szörnyűséges éjszakán. Teri után lépdestem, megfogtam a kezét.

— Feleségül veszem. Tudja, hogy magányos vagyok. Viszonyunk is volt a múltban. Amikor akarja, legyen a feleségem. Most mindjárt.

— Gyilkoshoz menjek? Nem, soha!

Tétovázott. Költők megírták százszor: halott kedvesnél sokszor többet ér az élő ellenség. Én akkor nem hazudtam Terinek. Évekig szolgált nálunk. Tiszta, helyes, buta, hozzám méltatlan lány volt. De soha nem kívánt tőlem semmit. Nappal báró urazott, olykor éjszakánként, ha ajtaja kilincséhez támolygott a bennem élő állat, nem tiltakozott.

Lehet, úgy néha akasztottam rá talmi ékszereket, amit nem is neki vettem. Úri dámáknak, kik falsul kacagtak rajtam, és aztán Terihez vágytam. Könnyen megíngott vőlegényéért való sirámában. És kiáltottak érte.

— Jöjjön, jöjjön, a hadnagya keresi!

— Egy súlyos betegünk, mondta Teri, s míg ellibbent, ideadott egy kulcsot. — A barátnőm lakásához való, Beck Vilma utca öt, első emelet kettő. Reggel nyolc óra körül én is odaérek.

A gyilkos szállást kapott. Kis, egyszobás lyuk. Puha cinkefészek. Uraktól levetett bútorok, lámpák, csecsebecsek. Lefekszem. Tán nem is vagyok gyilkos. Érte tettem. Az egész családjáért. Egy végzetes pillanatban. Önvédelemből. A jog a jogos önvédelmet akceptálja! De melyik bíróság. A németeké? Nem pártfogolnak. Ellenük tettem. Körül vagyunk zárva.

Tízkor ébrednek. Bágyadtan dülöngél a városrész. És bombák süvitenek. A függönyök libegnek, egy percnyi csöndben kinézek. Teri még sehol. Röpcédulák, mint őszi falevelek terítik a környéket. A kis udvari erkélyen tíz is. Fölhívások. „Katonák, budaiak, civilek. Kár az áldozatokért. Szép fővárostokért. Fegyvereztétek le a még ellenálló esztelenek bűnös csoportjait! Tűzzétek ki a fehér lobogókat. Pest békés életet él. Fölszabadult, kenyeret osztunk, üzletek nyitnak, üzemek indulnak!”

Teri nem ért haza. Dél körül, mintha csak sétálnék, elnézek kiegygett házunk felé. Mi lehet Terivel? Hátha apámék sorsáról is tud. Csak nem volt idő beszélni róla. Messziről lesek a házra. A füstös falak tövében semmi mozgás. Ember a tájékon alig. Motorbiciklik erőszakos zaja töri a csendet. A pincebejárat fölött tábla, éjszaka nem is láttam, csüng egy szögön elfordulva. Rajta fölirat: I. ker. Tőf. seg.-hely.

Az ajtót a szél nyikorgatja. Fölborult hordágyak, szétszóródott kötszerek, orvosi űrlapok. Beóvakodom. A pánikszerű menekülés nyomai. Székek felborulva, gyógyszereszekrények ajtai nyitva. Egy eszméletlen fogcsikorgatva haldoklik. Két másik kórházi inges, már nem él.

Napokig ülök Teri barátnőjének lakásán. Az ajtón névtábla. Fikker Hermina.

Az asztalon fényképalbum. Nevető arcú gyerekek, egy ápolónő mögöttük. Fehér kendő a fején. Szép park a háttér. Némely képen férfiarok. Kardbojtos katonák.

A lakásban se víz, se villany. Gyertyám van, Fikker Herminától. Havat olvasztok, sózom. Napokig csönd. Néha azt álmodom, jönnek értem. Pecsényevilla van a kezükben, a corpus delicti.

Emberi hangokra ébredek. Emberi szó, mintha száz éve az utcáról föl nem hallatszott volna. Lenézek. Csatárláncok. Romokat takarítanak. Asszonyok, civilek, katonák. Füstösbarna szélvágós sapkában körülöttük az oroszok. Eddig csak képeken láttam őket. Moziban, ahogy feltartott kézzel hajtották csapataikat fogolytáborokba. Dobos géppisztolyt csak elbeszélésekből ismertem. A pék- és élelmiszerboltokhoz vezető utcárszeket takarították. És teherautók elejére szerelt tolólappal tisztogatták az úttestet.

Lemegyek, közelebről is megnézem, ahogy sivatagi zsiráf nézi a tüt. A tréfa szerint ki is szúrja mindjárt a szemét. Messziről nem látja, olyan közelről nézi, hogy kiszúrja. Zsebben a kezem, ahogy kilépek a kapun, de kettőt sem lépek, egy Iván. Fiatal még, biztosan nem borotválkozott, megfogja a kabátom ujját.

— Paigym parabotátý!

Nem lehetett nem érteni, mert eközben a falhoz támasztott légólapátok közül kezembe nyomott egyet. Százával lapátolunk. Délben egy sındarabbal kongatnak, teherautóról használt konzerves dobozokban osztogatják a folyékony krumplifőzeléket. Gőzöl a szánk az ételtől. Napok óta nem ettem.

Este megyek a Fikker-lakásba. Tábla levéve. A kulcs nem nyitja a zárat. Zörgetni nem merek. Törjek be?

Nappal, míg takarítottuk az Űri utca táját, látom egy palota kapuján a fölírást: Ideiglenes melegedő és menedékhely. Kétoldalt vöröskereszt. Megyek a melegedőbe. Vörös szalagos civilek tartják a rendet. Polgárőrök. Levest osztanak. Priccseket biztosítanak. Az udvaron morog egy aggregátor, az épületben ég a villany. Külön férfi-, női termek. Ruhástul fekszünk. A bakancsot se jó levetni. Még ellopják. Éjjel körül vegyes járőr lép be. Szilvamérős fővárosi rendőr, polgárőr és néhány vigyori Iván. Az első napon már mindenki Ivánozta, Szergejzta őket.

— Igazolványokat!

— Nyemci van? — kérdi egy szovjet katona.

De hát ki tudja, ki a német, ki a magyar.

— Igazolványom nincs! — mondom a rendőrnek, mikor a priccsemhez ér.

— Menjen az ajtóhoz!

Állunk az ajtónál többen. Szaporodunk. Akinek igazolványa van, visszahajtja fejét a fapárnára. Sokan a szemüket is behunyják, hogy csak ne is lássák ezt a keserves foglalkozást, amiből már talán százszor is kivették a részüket. Az igazolvány nélküli csapatunkat átkísérik az alkalmi őrszobába. Egyenként megyünk az igazolóasztal elé. Míg várjuk sorunkat, mindannyian zsebünket túrjuk. Olyan ragadós ez, mint az ásitózás. Nyúlok a belső zsebbe. Mióta fölvettem, miért is nyúltam volna bele. Két évvel ezelőtt én adtam fazonjamúlt átmenetimet inasunknak. Így járt ki vízért, kenyérért, még az utolsó alkalommal is abban volt az utcán. És benne igazolványa. Nyúlok a belső zsebbe, egy BSZKRT-igazolvány és lakásbejelentő szelvény: Sulla Sándor uradalmi lakáj. Budapest I. ker., Pacsirta u. 5. Munkahelye ugyanott. Első kerületi rendőrkapitányság, pecsét. 1942. július 1.

Az asztalhoz érek, kezemben a villamosigazolvány, benne a bejelentő szelvény. Egy fővárosi rendőrruhás veszi el. Belenéz.

— Az igazolatáskor mért nem mondta?

— Azt hittem, elvesztettem. Lecsúszott a kabátbélésbe.

— Visszakísértetem. Kijárási tilalom van. Egyedül nem mehet az utcára.

Hogy megtanultam hazudozni. Méltóságomon aluli embernek pedig nem hazudtam soha. Saját köreimben az más. Örööm erősebb volt, mint pironkódásom. Egy közönséges rendőrnek hazudozok. Priccsemre már úgy dőltem le, mint Sulla Sándor. A villanyok vidáman égtek, s a teremben őrködők az Új Szó című újságot osztogatták azoknak, akik ébren voltak. A 10. szám került a kezembe. „A főváros teljesen folszabadult! Súlyos harcok a Dunántúlon. Az Alföldön rendes kerékvágásban folyik a munka. Orosházán teljes üzemmel működnek a gyárak. Kevés a munkáskéz. A baromfi-feldolgozó kétszáz új munkást keres!”

Nem tudtam elaludni. A legkisebb cikket is többször végigolvastam. „A háborús bűnösök bűnhődése! Kik kerülnek a háborús bűnösök listájára?... És a háború során elkövetett egyéb gyilkosságokért, bűnökért.”

Az utolsó sor, úgy éreztem, nekem íródott. De hát én Sulla Sándor vagyok!

Reggel, ahogy kimentünk az utcára lapátolni, elindultam Soroksár felé. Irány Orosháza! Többször is vittem nekik győzelmet. Ők nem ismernek, de én ismerem a várost.

El lehet tűnni, élni, sorsomat kívárni. Élni akartam. A fehéregér is az életéért reszket. Ahogy bedobják a kígyó mellé, érzi, hogy vége. A tenyészfarmon nem remeg.

Napokig meneteltem Orosháza felé. Az út mellett. A betonon nem fért el egy gyalogos. Mentek az autók. Nótázó Ivánokkal teli sorok. Néha megálltak, integettek, lépjek föl. Mícsapkás prolinak néztek, aki katonabakancsban tapossa a latyakot. Az első napon nem ültem melléjük. Oldalt intettem le az útról, hogy nem messzi megyek. Értették. Tőlük, kik az enyémtől elütő, enyém ellen készült világot hoztak, azt sem fogadhatom el, hogy pár kilométerrel arrébb vigyenek. Pedig törte a bakancs a lábam. A Fikker-lakásban húztam föl a kilyukadt cúgos cipőm helyett. Mentem, akkora törésekkel az útszélen, hogy a piros hús kilátszott, amint éjszakára lepihentem egy tanyai istállóban. Ellenségtől szívességet? Ilyet olvasni sem olvastam soha. A kecskeméti tanyás gazda istállójában ébredve, láttam, nem bírok lábra állni. Földagadt, nem jött rá a bakancs. A gazda szíveskedett, tán hogy gyanús kilétemtől mielőbb szabaduljon. A vándormadarakból elege lehetett már. Főlmint a pesti útra, megállított egy egész autósort. Mutogatott, álltam mellette, belekapaszkodva. Az Ivánok annyit értettek, hogy Félegyháza, Félegyháza.

— Onnét térjen a szentesi útra, magyarázta jóindulatúan a paraszt, miközben két katona leszállt, s föltett az autó hátuljába. Benzineshordók voltak rajta. Ülhettem a tetejükön.

— Nye kuri! — mondta az egyik télisapkás, és mutatta is, hogy cigarettázni tilos. Vászonsapkámat elvette, sajátját csapta a fejemre. Beültek a fülkébe, porzott az út alattunk. Félegyházán visszacsereélte a sapkát, ahogy leszálltam.

Reggel a baromfi-feldolgozó előtt álltam. Keménypapírtáblára csirkevérről volt kiírva: Munkásfölvétel!

Hogy mihez értek, csak akkor kérdezték már, mikor föl is vettek. Míg kiállították papírjaimat, nyíltan kuncogtak rajtam. Hogy lakaj vagyok. Mondták is, a föl-szolgáláshoz bizonyosan jól értek. De egyelőre nem ezüsttel szervíroznak a konyhán, hanem csak alumínium kanalakkal, azt is mindenki otthonról hozza magával.

— Nekem aztán mindegy.

— Majd látjuk — s kiosztották a munkaruhát, egy használt viaszosvászon kötenyt. Végül a kazánházba kerültem szenesnek. Az udvarról vastalicskákkal hordtuk egy vasgaratba a kovácszenet, s abból csúszott le a kazánok elé. Kemény munka volt. Ketten hordtuk hat kazánhoz. A kopasztónak és a műhelyfűtő kazánjainak. Zabáltak.

Délben forró raguleves, sült csirke rizzsel. Fizetés nyolc pengő, a Vörös Hadsereg által kibocsátott pénzfajtaból. Szállás a kecskelábú asztalokkal berendezett étteremben. Csak vacsora után.

Márciusban valahogy megfogyatkoztak a fűtők. A vasúthoz is visszamentek, akik onnan kerültek ide, más gyárak is befűtöttek közben, alig akadt szakember. Kérdi egy művezető, tudok-e fűteni?

— Láttam, hogy csinálják.

Éjszaka rátettek a kopasztók kazánjára. Gondoltam, csak lapátolni kell, s huzatot neki. Éjfélkor jön a kopasztófőnök.

— Gőzt bele, lakáj!

— Nem akar égni!

— Mikor salakoltál?

— Sose.

— Salakolj, nemcsak a szemet kell rádobálni.

Salakolok, kihullik az összes parázs, elalszik a tűz. Bejön pár asszony, szidnak, hogy megfagy a kezük, csak vesztegelnek, kereset nincs, az idő telik. A lakáj istenit neki! Igazi fűtők jöttek segíteni. Tanígtattak. Hogy csak szórva hintsem a szemet. És vizet rá.

Reggel bejön a gyári bizalmi, kiabál, hogy majd utánanéző, ki vagyok, szabotázs történt az éjszaka. Abban a kazánban két hónapja nem aludt ki a tűz!

Másnap betesznek söprögetőnek, tollcipelőnek a kopasztóba. Ezrével tisztulnak itt a csirkék, tyúkok. Honnét ez a töméntelen állat? A kedélyek lecsillapodnak. Napokig semmi sincs körülöttem. Asszonyok kacsintanak rám, kedvesek. Némelyik hazaival is megkínál. Reggelenként pálinkát hordanak körül. Kezdünk összeszokni. Szolgálatkész ember voltam világéletemben. Ha valamit emelnek szemem láttára, ami nem asszonymak való, odaugrom. Nehéz vastepsikben mázsáljuk a tisztított baromfit. Kiveszem az asszonyok kezéből a terhet.

Az első napokban egyre lakájoznak.

— Hé, lakáj, gyere csak ide!

— Hé, a lakáj szakramentumát!

Nehezen ismertem rá az ilyen ízű kedveskedésre. Nem így nőttek föl. A prolik között ez nem csúfolódás. Közeledés. Nem mondhatták: drága Félixem.

A kopasztóban hatvan asszony dolgozott. Olyan gőzben, kettőt sem lehetett egyszerre látni. Mintha tejes vízben mozgolódnánk.

Fényes, vidám, kinti március vége. Ahogy hordom el az asszonyok keze alól a tollal teli badellákat, kigombolt katonáing van rajtam, benyúl ingem alá az egyik nő, nálam éltesebb személy, azon forró, vizes kezével.

— Hé, lakáj, de jó szőrös csöcsöd van!

Megkapaszkodtam. Még ilyet! Érintkeztem már pocsek szájú focirajongókkal, kik esőtől elmaradt mérkőzés helyett paráznaságokkal szórakoztatták egymást, de hogy egy nő, mint kezdeményező...? Nem. A mi köreinkben ez ismeretlen.

Annak az asszonymak kerültem is a tollasbadelláját. Amúgy olyan összezúzott-nak éreztem magam, mint a toronyból lezuhant bádogos. (Fóton lepottyant a toronyból egy bádogos. Csontjai átszúrták izmait, bőrét. Eszméletnél volt a szerencsétlen. Katonák állták körül, könyörgött nekik, hogy lőjék fejbe.)

Egy este, vacsorázom a kecskelábú asztalokkal berakott ebédlőben, csak néhányan pislogunk a csirkebelső-paprikásra. El is szunnyadtam kicsit a csöndben. Azt éreztem, fázik a hátam. Behúztam a színből szalmazsákomat. Vacsora után lehetett ágyazni. Kabátom a takaróm, a gyártól kapott lószagú pokróc a lepedőm. Ágyazok, bejön egy asszony a kopasztóból. Ültem a szalmazsákon, fűztem a bakancsomat. Odaült az asztalhoz, kis bugyrából kenyeret vett ki, szalonnát, úgy tett, enni akar. Hetek óta ismertük egymást. Látásból. Ahogy a gőzben kivehettem, formás kis fekete-ske prűcsök asszonymak tűnt, már nem nagyon fiatal. Szava soha nem akadt egy sem. De ha visszavitettem néki az üres badellát, megköszönte. Pedig ez nem volt szokás. Egy gyárban nem köszönik meg, ami kötelességből való. Nem úri kaszinó ez!

Kibontja csomagját, de nem tesz falatot a szájába, rám se néz, mintha csak magának beszélné:

— Magának nincs senkije, ugye?

— Nincs — mondom röviden —, s felfigyelek rá. Nem tudom, miért érdekli? Megbízta valaki, hogy tapogatódjon. Talán már köröznek is. Olvasom az orosházi újságban, a posta minden küldeményt fölvesz egészen Sopronig. Már körözhetnek is.

— Nekem sincs senkim — mondja az asszony.

— A háború... —, de nem hagyta befejezmem a mondatot, talán nem is tudtam volna.

— Nekem is a háborúban maradt a férjem. Negyvenkettőben jött meg a haláli papírja.

Úgy mondta, haláli. Magamban kijavítottam, talán halottit kellene mondani, vagy halottá nyilvánítási papírt. De nem mondtam neki.

— És ki mos magára?

— Magam. Itt lakom a gyárban.

— Szomorú az.

— Mint az élet.

— Az — mondta az asszony —, s megkínált a szalonnával. — Egyen, szívesen adom. Ez a csirke már unalmas.

— Idővel ráununk. De most nem bírnék enni, köszönöm a szívesességét.

— Nem zavarom. Jó éjszakát! — mondta, s kis csontos kezét idenyújtotta, én meg fölálltam a szalmazsákról. Meleg volt a keze, mutatóujjam érezte, hogy lüktet ütőere. Nem hittem, hogy proliasszonyok tulajdonságai, szokásai közé ilyen könnyed ajánlkozások is hozzátartoznak. Úgy tapasztaltam, csak pesti vagány nőknek, mulatóbeli bércédáknak a fogása ez. Ajánlkozni.

Még Teri se hagyta magát első, második kopogásomra. Tartózkodása saját tisztességének szolt-e vagy megrökönyödésének, azt a báró úr nem tudta meg, mert nem is kérdezte.

Másnap, hogy megyek a fekete asszony badellájáért, kezét ad. Jobban mondva a karját. Keze csupa vizes toll. Tudta, milyen utálatos abba belemarkolni. Nekem is olyan a kezem. Itt minden csupa vizes toll. Megtörültem a kezem, úgy fogtam meg a karját. Góztól fénylő arccal mosolygott. Szépnek tűnt. Takarékosan mosolygott.

— Van egy sikulai almám — mondta, s köténye zsebére mutatott. Elvettem úgy, hogy nem értem hozzá. A lehetőséggel vissza nem éltem, hogy míg zsebébe nyúlok, hát megérintsem a ruhákon át. Bennem ilyen reflexek soha nem mozogtak. Itt látom, az egyszerű emberek körében ez természetes apróság. Egy huncutabb badellahordó, parasztkalapos legény, meg-megcsúszik a betonra szóródott tollon, csinosabb menyecskek előtt, s mímmelt estében jól megölelgeti őket. Játékához annyit fűz: hoppá!

A mi köreinkben a közeledésnek más szabályai voltak.

Elvettem az almát, de mivel viszonzom? A gyár osztogatja a levestápot, román borsot, zsírszódát, szappant. Munkás fejadagban. Beleszámították a fizetésbe. De minek nékem a bors, a zsírszóda? Viszem az asszonykának. Azt mondja, kimossa érte a gúnyamat. Hagyja, kérem. Harapdáltam a nyelvem, hogy ne mondjam annyit, kérem. Az asszonynak mondtam:

— Ez a lakáj beidegzettsége. Az mondatja velem.

Az asszony intett, nem baj az. Ha valaki szépen beszél, az nem bűn.

Egészen megzavarodtam.

— Nem, kérem, kérem szépen, kérem, én magamnak kimosok vasárnap. Még elszívok egy cigarettát, megszárad a kazánok fölött. Rászoktam a dohányra. Osztogatják a gyárban munkás fejadagnak. Egész éjszaka szívtam. Nappal elég volt a gőz. Éjjel ébrenlétben otthon járkáltam. Kutattam apám, testvérem, sógorom sorsát. Három hónapja nem tudok egymásról.

Különben ha nincs vér rajtam, éreztem, munkásnak lenni nem rossz.

Április ötödikén, úgy tíz óra körül, szépen sütött a nap az udvaron, egy hosszú hegyeset fúj a gyár, mint munkalefújáskor. Kitódultunk az udvarra, voltunk vagy háromszázan. Egy tűzoltólajt középiűtt, háromszáz üvegphár a súrolt asztalokon, megtöltve lajtól eresztett sárga folyadékkal. Bornak néztem, s kapcsoltam a szcénát az újságbeli hadijelentésekhez: „Napokon belül Magyarország teljesen felszabadul a fasiszta iga alól!”

Egy lovas kocsin állt az üzemi bizottság elnöke, kozáksapkában a városparancs-

nok. Ismertük, gyakran megfordult az üzemben. Nekik is dolgoztunk. Először ő szólt. Pohár a kezében.

— Magyarországon vége a háborúnak! Hurrá!

Pohár a kezünkben, mellettem, talán nem is véletlenül, a kopasztóasszonyka. Magasba lendülnek a pálinkák, akkora kiáltás dörren, lélekből jövő, hogy engem is meghat. Aztán pirongatom magam. Mi közöm hozzá? Jelent az nékem valami jót? Semmi esetre! Ha rendeződnek a viszonyok, kiderül a legkisebb tolvajlás is. Két idegen katona és Teri tudja bűnömet.

A munkások puszkálóznak egymással, az Ivánokkal, Szergejekkel. Én is koccintok az asszonykával. Mondom neki:

— Ha én ezt megiszom, hát meghalok. Három deci pálinkát életemben nem ittam meg.

Megbántam nyilatkozatomat. Ki kérdezte tőlem? Az asszony fölpipiskedik, körülcsókol. De forró a szája, tüzes, mint a sebhely.

Bolond vagyok, mint egy sörrrel megitatott fuvarosló. Mások is támolyognak. És osztják a repetát. Nagy a lajt hasa.

— Ma ünnep van! Menjetez haza! Holnap majd behozzuk a kiesést!

Az asszony megfogja a karomat, szelíden szól:

— Jöjjön el hozzám. Még dél sincs.

Nem volt bennem soha ellenállás. Határozott akaratom nem volt, mentem, amerre vitt a víz.

A gyopárosi út, ahogy kiszalad Orosházából, a szélső házak udvarai a mezőre járnak. Ott lakott tenyérnyi portán, háborús osztású telken. Kis fehér falú lyuk. Ácsolt ajtó rajta, pirinyó ablakok, de fehér belül is, mint a kórházi kórtermek. A falon cserépfeszület, rózsafüzér. Gyászkeretben egy parasztarcú katona képe. Fekete papírral körülragasztva. A bakának óriás sapkáját csak a füle tartja. Az asszony látja, mire figyelek. Magyarázatképpen mondja.

— János, az uram.

Hallgattunk, míg asztalhoz ültünk. Kitétte a levest, sült húst, amit szülei hoztak be Vésztőről. Bor is akadt. Kínált.

— Nem vagyok borívó.

— Pálinka is akad.

Ezután minden vasárnap ott ebédeltem. De úgy mentem hozzá, ahogy vendégségbe szokás menni. Ültünk, ő beszélt, én hallgattam. Eleinte nem kérdezte, ki is vagyok.

Május nyolcadikán megismétlődött az április ötödiki ünnep. Lajt, pálinka, lefúj a gyár. Üb-elnök, kozáksapkás parancsnok. A szónoklat most is rövid:

— Vojna kaput! Hurrá!

Örömben úszik az udvar. Bámulom őket. Tudnak örülni. Akkor éjszaka kint háltam az asszonynál. Közben, már előző vasárnap láttam, hiányzik az ura fekete keretes képe a falról, a feszület mellől. Feküdtem az ura ágyában, akár az üzemben. Ó a magáéban. Beszélgettünk.

— János hengerőr volt Pipicznél, a gőzmalomban. Az olyan segédmolnári poszt. Hat hónapig éltünk együtt. Ennyi volt a házaseset. A házat János sikerítette legénykorában, sok almási iparostestvérei segítségével. Ez is jó. De milyen jó fődél. Hát, aki a semmivel kezdi?

Reggel úgy keltünk föl, ahogy lefeküdtünk. De dél óta tegeződünk. Megtegeződünk a borral.

— Beteg vagy? — kérdi az asszonyka, míg mosdunk.

— Miért?

— Úgy feküdtél, akár egy kórházban.

— De milyen jót aludtam.

— Váljon egészségedre!

Mentünk dolgozni. Egyórai gyaloglás a gyárig. Alig szóltunk. Mikor föl vesszük a kötényeket, azt mondja:

- Estére?
- Kimegyek.
- Mint a kórházba? Nem vagy te nős ember?
- Nőtlen vagyok.
- Mi a bajod?
- Sok.
- Szomorúság?
- Az.
- Vigasztaljuk meg egymást.
- Sora is van annak, ahogy tőled tanultam.
- Persze. Elígérkeztél valakinek? Várod, hogy jelentkezzen? Szétvert bennötö-

ket a háború?

- Senkinek nem ígértem semmit.

Egész nap nem szóltunk egymáshoz. Közös bugyorban volt már a kenyérünk, szalonnánk, a csirke nem kellett a kutyának sem. Ettünk, hallgattunk. Este megyünk az irdatlan hosszú utcákon, belém karolt.

- Ki vagy te, tulajdonképpen?

- Egy nagy senki.

— Az nem igaz. Valaki vagy, voltál, valakid csak van a világban. Nem úgy estél le a fáról, ahogy a bikkmakk?

- Egy semmihez sem értő lakáj.

— Az éjszaka idegenül beszéltél álmodban. Mőszjő, mondtad, mádám. Ennyit értettem. Francia filmben sokszor hallani ilyet.

— Ó, a lakáj minden nyelven darál egy kicsit. Míg az urak kabátját föladja, a tálakat odakínálja.

Vacsorát tett az asztalra, de nem bírtunk enni. Úgy láttam, a szokottnál izgatottabb volt. És izgalma rámragadt.

Hátha mégis ráállították. De hát kopasztólányt állítanának? De kivel is csinálnák? A proletárhatalom úgy védekezik, ahogy tud! Olvasom az újságban. Nem is titkolják.

A kis buta proliasszonyka vagy játssza a magányost, hogy vonzódik utánam, vagy kitanították a huncutságra. Az ő világa ez. Az övéké. Neki, ha bekerített, úgy lehet — bravúr. Nagy fogás.

Megágyazott, kimentem még egy bagót elszívni, a kertek alól isteni mezőillatokat hozott a szél. De úgy éreztem, víz alatt vagyok, levegőt valami fél orrlyukra rakott csövecskén kapok. Leláncolva a víz alá.

- Egy szó kellene, és összeházasodna velem.

S Teri? Ha megtudja, bosszúból is fölad. Neki is ígértem. Visszakerülhet. Megtetejézzem a bűneimet?

Lefekvéskor Boriska mindig eloltja a csüngős petróleumlámpát. Ahogy visszajövök, már ágyban van. A lámpa ég. Fűzöm a bakancsom.

- Eloltsam?

- Ne.

Várakozok. Hátha bolhát akar fogni. Nincs állat a ház körül. Se kutya, se macska. Mitől lenne bolha? A pici ablakok fölig letakarva asztalterítőkkel. Ezt nem szokta. Míg odakint szívtam bakacigarettával a májusi mezőket, befüggönyözött. Kiszáll az ágyból egy szál batisztpöndölyben.

- Nézz rám! Csúnya vagyok?

- Dehogy.

- De hát nézz rám!

- Nézlek.

- És?

- Szép vagy.

Elfogott a reszketés, valóságos rázkódás jött rám.

- Házasság nélkül ilyet nem lehet játszani, Boriska.

- Pap vagy te, a fogadalmad félted?
- Elpityeredett, dühösen elfújta a lámpát. Megalázza magát, és én hallgatok. De hogy is érthetne meg engem. Úgy véltem, egész éjszaka szipog, mondom neki:
- Elmegyek, ha akarod.
- Hová mennél?
- A gyári strózsákra.
- Maradhatsz nyugodtan. Kinek ártasz?
- Így nem szabad elkezdni.
- Mi áll elébed?
- A sorsom.
- Tán eddig úgy éltél, mint a remete rák?
- Nem.
- Neked is meghalt, akid volt?
- Nem volt senkim. Senki állandó valakim nem volt.
- Vagyonod van, elásott kincsed?
- Ugyan. Nem volt, nem lesz.

Egész nap hallgattunk. Este szó nélkül falatozunk, lefekvéskor elfújja a lámpát. Pedig vártam, hogy megint megmutatja magát.

A szegedi konzervgyárnak is dolgoztunk már ebben az időben. Naponta jöttek mentek az autók. Ott is beállítottak egy láncszalagos kopasztósort. Júliusban meghívták Borit csoportvezetőnek. Az első szóra indított. Kiváló kopasztónó volt. Keleendő. Orosházi bérének a kétszeresét kapta. Megtárgyaltuk, hogy elmegy, s lefekvéskor akkor is sötétben vetkőztünk. A háza kulcsát nálam hagyta, ott maradtam a lakásban. Szombat esténként hazajött, mosott, főzött, takarított. Mesélt Szegedről, a gyárról.

Lassan magam is elhittem talán, mégiscsak beteg lehetek. Agyban. Születésemnél fogva.

Jó őszig így folyt az élet. A szombati vonatokhoz kijártam Bori elé, karonfogva mentünk haza. Különbén egész héten magamban. És szóba sem hoztuk többet, ki kicsoda. Hogy ilyen tartósan Szegedhez ragadt, gondoltam, még valakije akadhat ott Borinak. A terebélyes nagyüzemben az asszonynak megfutott az ázsiója. Az újságok írtak róla. A rohammunkás csapatvezetőről.

Egy szeptemberi szerdán, átállás miatt, munkaszünetet rendelt el az übé. Új gépeket hoztak Kőrösről, azokat szerelték a csarnokokba. Ötletszerűen fölszaladtam Pestre. Végre tisztázom helyzetemet! Csöngetek este Fikker Herminánál. Fönt volt a táblája. Törődött asszony nyitott ajtót.

- Mi tetszik?
- Fikker Herminát keresem.
- Én vagyok.
- Van önnek egy barátnője, Tanner Terinek hívják. Annak a sorsa felől érdeklődöm, ha szabad.
- A rendőrségtől?
- Dehogy. Orosházáról. Ottani ismerősei kértek, hogy mivel a háború során, tetszik tudni, elszakadtak egymástól. Volna-e hír róla?
- Tessék bejönni! Kínálni nem tudom semmivel. Mondja meg, ki maga?
- Nehéz pillanatok. Ismerhet az öregasszony? Sullát ismerhette Teritől?
- Orosházi vagyok, gyári munkás. Itt az igazolványom.
- Elhiszem — mondta az öregasszony —, becsületes képe van.
- A köszönömöt lenyeltem. De az öregasszony folytatta:
- Teri, szegény, Gordélius báróéknál szolgált. Amikor a bárók német autókon elhagyták a fővárost, őt itt felejtették, vagy szándékosan itt hagyták, nem tudom. Mivel kenyerét elvesztette, beállt ápolónőnek. Különbén tanult szakmája volt neki. Az ostromgyűrű bezáródásának utolsó éjszakáján az ő katonai kórháza is elszelelt. Teriről nem tudtam a legutolsó hónapig. Most aztán két levelet is kaptam tőle.

Az elsőt még Stadlauból írta, a második Sinbachból érkezett. Ebben írja, hogy férjhez ment egy volt betegéhez, valami tartalékos hadnagyhoz, aki civilben fényképész-mester. Már vettek ki műtermet, amerikai katonákat fényképeznek, jól megy az üzlet, sohasem térnek vissza!

— A báróékról nem ír? — kaptam mohón és óvatlanul a lehetőségen.

— Nem is említi őket. Elmentek azok mindenestül, az inasukat is vitték.

Mivel az ő kastélyuk is kórház volt, sok ismeretlen halott maradt a ház körül. Örömben Pestről Szegedre siettem. Csütörtökön este jelentkeztem a munkásszálláson, Borinál. Egészen meghatódott. Kicsipekedett. Menjünk vendéglőbe vacsorázni! Volt Szegeden annyi kocsmá, talán Pesten sem több.

— Éppen csálni akartalak Szegedre. Dolgozzunk együtt. De ha nem akarsz, a szalámigyár, a lemezgyár, meg vagy tiz másik keresi a munkásokat. Eladom az orosházi putrit, nekem adott a konzervgyár egy zugot. Pince. Raktárnak használták, de száraz. Itt van már a kulcsa is.

Alig ettünk, siettünk megnézni a lakást. A pincét. Szomorú izzók csüngtek hitvány drótokon. Potyogott a falakról a mész, ahogy hó hullik télvíz idején. De azért öröm. Most csókoltuk meg egymást először.

A házassághoz Főtről kértem az anyakönyvi kivonatot. Küldték gyanútlanul.

Szegedre kerültömmel nagyot változott velem a világ. Siettettem lélekben is. Sullasándorkodni. Hisz ebben tán meg is bolondulok a végén, hogy ennyi felé tépedesem magam. Bárói mentalitásom életben hagyni, haragudni erre a világra, mosolyogni az asszonyra, Sullának lenni, és óvakodni a Sulla-sorstól? Nem megy egyszerre! Nem mehet sokáig. Zavart, fáradt, fásult, tépelődő voltam.

A vágóhídon dolgoztam, a fél marhát megkaptam vállra, vittem százméterekeket. És nagy pénzek. Ami különben nem izgatott. A pénz. A sullasághoz elég. A bárósághoz kevés. Naponta vitatkozom magamban. Mért állítom ilyen kétágúra magam? Aki Sulla, legyen Sulla!

Bori úgy bánt velem, ahogy soha senki. Anyámat nem ismertem, akik dajkáltak, pénzért tették. Szeretőim pénzért szerettek. A legkitartóbbak is kellemesen, művelt test- és szexkultúrával, de szívből, csak Bori. Vele szemben is fölmerültek bennem ellentmondások. Ő valaki mást szeret, aki nem én vagyok.

Idők múltával, mint törvényes urától, megkérdezte, végre is ki vagyok?

— Egy lelenc, Főtről. Szülőket nem ismerek. Tizenkét éves koromban egy báró, Gordéliusnak hívták, lovászyereknek a fia mellé vett. Póni lovaink voltak, hozzá kocsik. A lovászfű felnőtt, inasul szolgált a fiatal báró mellett. Voltam vele Párizsban, Londonban. Az országot bejártam.

Ami, Sullával szólva, igaz is.

— Évek kellettek, míg valamennyire begyógyult a kétlelkűség nyitott kavernája. Megvallom, igazán soha nem tudott teljesen beforni. Sok minden szaggatta. Még vágóhídi koromban kapok egy levelet Pestről. Okos levél volt, tanúsította, hogy valaki tudhat igazi mivoltomról. Értőn fogalmazott. Sulla Sándornak írta, tartalma úgy szólt: „Volt gazdája Kanadában él, érdeklődik az ön sorsa felől. Ha nem gyűlöli őket, írjon nekik. Itt a címük.”

Évekig nem mertem írni. Hátha csali az ügy. Közben munkahelyet változtattam. Negyvenkilencben az egyetem hivatalsegédekét kerestem. Kevesebb pénz ugyan, de könnyebben megkapom. A pénz nem érdek. A Sulla-igény a pincelakás szintjén mozgott. Negyvenedik évemet jártam, nem bírtam már úgy hátamra csapni a félmarhát, mint pár évvel korábban. Bori nem ellenezte a cserét. Szavakban nem volt pajzán ő sem. Hogy azt mondta volna: legalább több erő marad a szerelemre!

Fölkerülök a bölcsészetre, jut rám vagy háromszáz méternyi terület, benne az idegen nyelvek intézetei. Úgy kezeltek, mint Sulla Sándor szolgát, de a szolgálta sorsa is módosulhatott már, hiszen szombatoként a professorok meg a beosztottak foci-mérkőzései mentek. Akkor még jól rúgtam. A francia lektor, Greene Henriknek hívták, teljesen bevett a kegykosarába. Bohócosan vidám tanár volt, kínált étellel, itallal. Kedveskedett. Olyan aranyosan ropogtatta a mi r-jeinket, hogy viszkett a

nyelvem franciául szólni hozzá. De inkább megharaptam. Ki tudtam volna magyarázni magam. Ahogy Borinak kimagyaráztam. De neki is mondanom kellett volna, hogy lakáj koromban tanultam. Én Orosházáról már olyan írással jöttem el, hogy rakodómunkás vagyok. Minek kezdjem most újra lakájsággal.

Ötvenkettő nyarán, a nagy vizsgaidőszakban, kegyetlenül sír egy lány a francia intézet előtt. Látásból ismertem őt is, ahogy még vagy ötven más hallgatót. És ismertem a vizsgadrukkot. De azt is csak látásból. Nekem nem kellett félnem a bukástól. Nem az eszem vagy a tudásom miatt. Engem, mint focicsillagot, kérdezetlenül átengedtek, s az indexemre rá volt írva: báró. De drukkoltak a többiek.

Sír a kislány a francia intézet ajtaja előtt, mondom:

— Mi baja, szép lány? — mert az volt. Szép.

Néz rám, kék overalloomra, negyvenkét éves képemre, mit is várhat tőlem. Kinéz a zsebkendőjéből, nagy könnyek csurognak fekete szeméből. A fekete szemek mindig megszongítottak, s bár nem voltam tolakodó, sullai mivoltomban különösen, percekig álltam, válaszára várva.

— Másodszor megyek zárhelyire, s ha most sem sikerül...

— Majd megy harmadszor! — mondom vigasztalásul. Nagy kedvem kerekedett, valahogy segítségére lenni. A szolgálatkészség hozzátartozott mivoltomhoz, mint emberhez az árnyék. Gondoltam, jól vagyok a lektorral, megkérem, ne gyötörje már ezt a lányt. De hát a foci révén való távoli szimpátia hogy is jogosítana fel ilyen kérésekre?

— Mikor ül le írni?

— Holnap reggel. Most az indexem szeretném visszakapni, hogy a dékánátus belebélyegezze az új érvényességi rovatot.

Kulcsom volt minden intézethez. Kutatok, matatok az index után. Gondolom, segíték, ha nem tölti várakozással az idejét, hanem készülődik a kis aranyoska. Mert az volt. Hogy így megsullásodtam, néztem is olyan szemmel a világra, ami ehhez illt. Néha hetekig beleéltem magam új mivoltomba.

Megtalálom az indexet a lektor asztalán, benne a másnap adandó tétel. Franciául: Rimbaud szimbolizmusa. Két óra.

Kérdem a hölgytől, legutóbb mi volt a tétele?

— Victor Hugo háborúellenessége.

— Hát most nem az lesz, kisasszony — súgtam meg neki.

Kisasszonyoztam a hallgatókat, meg uraztam, ha szóltam hozzájuk. Ők is engem. Magánbeszélgetésen figyelmeztetett a szakszervezeti titkár, hogy a munkám ellen nincs kifogásuk, de ne urazzam a professzorokat meg a hallgatókat.

— Elvtársazzam?

— Igen.

— De hát Mészöly professzor úr hogy lehet nekem elvtársam? Vagy Klemm Imre professzor úr, katolikus pap létére?

— Hát azok urak. De disztिंगválni köll!

Na, jól van. Ezen nem múlik. Klemm professzort is megelvtársaztam. Nem bánta. Lehet, hogy keresztet vetett magára azután.

Kicsi jó soromban elbizakodtam már. Az ördög incselkedett velem. Nem bírtam megállni, hogy ezt a pár szót franciául ne mondjam neki:

— Holnap Rimbaud szimbolizmusából ír. Kap rá két órát!

— Ön tud franciául? — kérdezte vissza a kisasszony.

— Valamicskét. Mivel itt dolgozom, suttogtam titokzatosan.

— Beszélni én is jól tudok — mondta a lány —, írásban azonban hibákat ejtek. Bár furcsa kérés, nem győznék hálás lenni önnek, ha segítene.

— Nagyon szívesen. Mikor óhajtja? Én két óráig dolgozom.

— Nagyon hálás lennék.

Alig elmegy az indexszel, jön Henrik úr. Széles gesztussal kezel, megölel. Szeret ölelkezni. Mondom neki, meg kell vallani, persze magyarul mondom, tanár úr, utólagos engedelmével egy síró kislánynak az indexét érvényesítés végett volt szerencsém átadni.

— Jól tette. Nagyon okosan tette. Hanem volt abban egy szeletke papír. Azt is odaadta? Mert akkor módosul a hölgynek holnapi tétele.

— Nem. A papírt, engedelmével, kivettem, míg ő várakozott a folyosón. A szeletke az asztalon található.

— Nagyon helyes. Egészen rendes.

Elment az órára. No de, ha én Rimbaud-ból akarok okos lenni az aranyoska előtt, hát akkor készülnöm kell! Lássam is, mi található a tanszéki könyvtárban róla. Mondjuk nem is vagyok egészen járatlan a könyvek között. Számomra tán nem pusztá tárgyak, amiket időnként le kell porolni, a nyavalya törje ki őket. Hanem egész sorozat Rimbaud-tanulmány található itt. És önálló kötetek. Egészen elfelejtettem, hogy a takarításból két tanterem meg a csigalépcső várja a seprűmet. Csöngetésig böngészek, valami tájékozottságom legyen már, mi az, ami idevág.

A szünetben azt mondja Henrik:

— Sándor, kérem hozza el a csomagom, délben három napra utazom. Itt a villamosra való — s egy tízest nyomott a markomba.

— Köszönöm, de bérletem van. Nem fogadhatom el!

Ismerete már a szokásomat. Borraivalót nem fogadtam el. Nem a pincéreknek szóló kocsmai kiírás hatása alatt. Hogy: „Ne fogadj el borraivalót!” A Sullává lett báró nem bírta elvenni a pénzt. Hogy tartsam oda a markomat?

A későbbi esztendő egyikén, mikor már együtt dolgoztunk a kollégiumban, tetszik emlékezni, valamilyen puskás barátja küldött magának egy nyulat. A cemen-teszák, amiben hozták, csupa vér. Azt mondja maga, fene szereti a nyulat nyúzni, s utána sörétet enni. Vigye haza, Sándor bácsi! Mondom, én sem szeretem a nyulat. Elküldött egy barátjához, akit W. Ricsinek hívtak. Ott lakott a szerb templom mögött. Viszem a nyulat. Csöngetek. Minden úgy kezdődik, hogy csöngetünk, vagy nekünk csöngetnek. A professzorné kinyitja az ajtót, mondom:

— Méltóságos asszonyom, szerencsém van egy nyulat hozni!

Az asszony halálra sápad, az ő ura is ettől a rendszertől kapta a stallumot, nem tartanak igényt a méltóságosi címre, és nem mondta, de elvárta, hogy a proliktól lakott új lépcsőházban ne hangoskodjak ilyen avatlan címzésekkel. De mintha épp engem várt volna, kivesz egy húszast, ide akarja nyomni. Bokázok egyet.

— Tisztelettel köszönöm, nem fogadhatom el!

Az asszony még jobban elrémül, hogy talán keveslem a pénzt. Benyúl a zsebbe, és egy ötvenest nyújt felém.

— Drága méltóságos asszonyom, ne sértegessük egymást! — és elkezitcsokolomoztam.

Mire visszaértem, magának már telefonon megköszönték a küldeményt, és föl-tettek egy kérdést, hogy csupa ilyen úri alakokkal dolgozik? Emlékszik?

Hanem Henrik elutazott, leülök az asztalához., irkálgatom kifelé a dolgozatba-valókat. Ha már lúd, legyen követ! Két óra alatt öt, kézzel írt oldalt várnak egy zárthelyitől. Kimásoltam vagy tíz oldalra valót.

Bori egész hónapban konzervmesteri tanfolyamon tanul Pesten. Szabad vagyok. Megyek a filozófiai szeminárium termébe, ott már nem fordul meg ilyenkor senki. Mindjárt neki is ülünk, dolgozunk. Mivel Félix koromban sem voltam olyan nagy-képű, hogy a világ okosának mutassam magam, előhúzó a puskát, arról dolgozunk.

Ahogy leesteledik, összeállt a munka. Mondom neki, most úgy lenne szép, ha megtanulná kívülről a szöveget, s holnap fejből írta.

— Úgy lesz. Segédeszközt nem használhatunk. Még szótárt sem.

Sikert kívántam neki, estére el is felejtettem, hogy mit összejókodtam bolon-dériámban. A többször emlegetett hálája pedig éppúgy fölösleges, akár a borraivalók.

Negyednapra már az utóvizsgások is elszeleltek a folyosókról, nyári néptelen-ség az intézetekben, jön a lány. Fölzabadultan limbálja karján vászontáskáját, csinos, skót szoknyában, feszülő blúzban, csillogó szemmel. Messziről látszik rajta, hogy oui.

— Hogy háláljam meg?
— Örömmel tettem, semmi hála!
— Nem úgy van — mondja a lány —, ráér délután?
— De mennyire.
— Megvendégelném. Szüleim nyaralni mentek, vőlegényem a jövő héten érkezik. Egy teára. Ötkor.

Hétköznap ünneplés ruhát Sulla-koromban nem vettem még magamra. A bárónak minden napja ünnep. Jó ruhákban jár.

Csöngetek, minden így kezdődik. Zümmer nyitja az ajtót. Belül az óriás lakás kétszárnyas ajtóit kitarva. Hogy elszoktam már pinceéletű koromban a nagy lakások látásától. Mint valami törzskönyvezett macska, úgy fekszik óriás pamlagán a lány. Pamlagos hölgyeim egész sorára visszaemlékeztem. Riasztó, hogy mindenütt minden egy kaptafára megy. A tanácsos lánya feküdt pamlagján, mikor magához hivatott, és feküdt Párizsban egy emigráns festőnő a pamlagján, nem különben a kocsiyáros felesége, mikor Félix felmehetett hozzá.

A lány leteszi lábát, köntöse szétnyílik természetesen, beszédes térdei rámosolyintanak. Minden egyforma, mondatja velem a bolond báró, de Sulla nem tágit.

Ne vegye dicsekvésnek, egész héten odajártam. Már munkába menet ünnepelősen indultam, s ahogy levágtam a seprűt, egyenest a lányhoz. Hálás akart lenni. Nem utasíthattam vissza, mint a borravalókat.

Távolabbról nézve, óriási pimaszság ez. Tudtam. De azért most is bárkinek szívesen segíték nehézségei leküzdésében. Ez úgy hozzám tartozik, mint emberhez az árnyék.

És talán a bölcsészekről indulok nyugdíjba, ha egy kellemetlen epizód meg nem zavar. Volt ott egy gonosz épületgondnok. A szolgahadak parancsnoka. Morgó, buta alaknak tartottuk, aki örökösen üldözött bennünket.

Bevásárláskor kézikocsival mentem utána, szedtem össze a textíliákat, takarítószert, mindent. Mikor teli volt a kocsi, a lakásához húzatta velem, s szedte lefelé róla, ami neki kellett. Törülközőket, függönyöket, zománccfestékeket tízkilós tételekben. Gondoltam, ez hülyének néz engem.

Azt mondja:

— Vigye föl a lakásomra!

Bámulok rá értetlenül.

— Mit néz, maga vad szamar! Nem érti, mit mondtam?

— Értem. Csak eddig úgy tudtam, nem itt van az egyetem.

— Na, akkor húzza csak az egyetemhez, és rögvest jöjjön be az irodámba.

Bemegyek. Becsukja a párnás ajtót, túskebajszos szájaaprémjét kifordítja, rámond.

— Hát aztán, te deklasszált piszok, tán te határozod meg a cselekedeteimet!

— Honnét veszi ezt?

— Tudom, amit tudok!

— Hadd tudjam már én is.

— Ne játszd meg az agyadat, épp olyan álarcos vagy, mint én. Neked megmondom, nem szégyellem. Szövetségest keresek benned, te marha. És előlegezem hozzá a bizalmamat. Tudod, pajtikám, sokat kell énnékem ezektől ellopnom, hogy egy töredékét visszalopjam annak, amit elvesztettem.

— Semmi közöm hozzá, gondnok elvtárs! Ha magamnak nem lopok, magának nem fogok. Egyébként keresse ki a múltamat.

— Na, lesz rád gondom!

Másnap a rendőrség keresett, hogy az üzletben számla szerint vásárolt áruk közül, míg elhúztam a kocsit az egyetemig, kétezer forint értékű holmit elloptam. Nem tartóztattak le ezért az összegért. Vállalati jogász elé vitték az ügyünket. Kinek adott igazat? A tolvajnak.

Igaz, hogy akkor már ötvenhat föllazult első hónapjaiban éltünk. A lopás nem bizonyult rám, de „hanyagság” miatt elmarasztaltak. Akkor kéredeztem más

munkaterületre. Átettek magához. Magát is lesipuskásnak véltem, új lelesnek. Nem vettem észre, hogy lopott volna, de mivel én nagyon tisztátalanul éltem, igényeltem a tisztaságot.

Jó soromban, vagy elbizakodottságomban, mivel annyi szép lány között éltem, leskelődtem utánuk. Bár Boriskát el nem hagytam volna, akármilyen lecsúszott bárondéért, de biz én lesegettem a lányokat. A fürdőhöz én főztem nekik a vizet. Lányos fürdőnapokon, titkot sem csináltam belőle, bizony bejárogattam megnézni, milyen a víz. Ki sikoltott, ki összekucorodott, mások csak nevettek, mikor megjelentem az öltözőjükben. De voltak vagány lányok, az újabb keletű parasztszépsegek. Egy odafordult hozzám, ilyen betöréskor.

— Mi feslik, apucili? — kérdezte kajánul —, hogy ityeg a fityeg? — s megvakarásztta az állam alját — kuc-kuc!

Nem szégyellte magát. Azért panaszt sohase tettek ellenem, oktalan fűtő ellen. Egyszer betoppant Boriska, ahogy éppen lesekszek a lányok öltözőjébe, néztem, hogy jó-e a víz. Áll a hátam mögött az asszony, s ő is látja a sok meztelen lányt. Rámripakodott.

— Többet haza ne gyere! Ne is lássalak!

Két napig nem is mentem. Ő jött értem.

— Mit veszel az ördög? Komolyan vetted, hogy rádveszekedtem? Nézegesd csak őket, még valamelyik elővétét a vezetőségnél. Hogy jössz te ahhoz? Bezzeg, Oros-házán? Micsoda szende kis nyápicoskának mutattad magad. Kinyílt a szemed!

Igaza volt. Kinyílt. Kezdtem Sulla Sándor lenni. Ötvenhat őszén, ahogy kezdődött a tanév, húzom a kocsit a Kálvárián a koleszba, mindenféle fölszerelésekkel. Mosdó, vécékagyló, seprűk. A járdánál lelép egy úr, megérinti a karomat.

— Félix, megismersz-e?

Nézek rá.

— Nem. Nem ismerem az urat!

— Ne hazudj, Félix, Valkó vagyok, Kassáról. Pajtás, a nyakamba!

— Ne haragudjon az úr, összetéveszt valakivel.

Elindultam, húztam a kocsit, jött utánam, fogta visszafelé, Félixezett vesztűl.

— Ne marhászkodj már, Félix!

— Ha még egyszer megállít, szólok a rendőrnek!

— Ugyan, mit hülyéskedsz, a végén úgy maradsz, Félix! Én is bárócska voltam, s most, mint kiváló szakembert a cementgyárban briliánsként becsülnék.

— Akkor sem ismerem, és nem is érek rá bárósať játszani.

Természetesen ismertem, de nem tudtam, hogy mi történik mostanában körülöttünk. Ez egy nagy puff volt nekem. Amikor az én fajtám hangosan elmondja az utcán, hogy ki is volt ő, megéreztem, fordulat következik. Nem voltam én politikus. De némely dolgokat a bolond tán jobban megérezhet, mint akár száz okos. Éppen nemrég olvastam Van Gogh életrajzát.

A kollégiumban is nagy a nyüzsgés. Akár a méhkas. Akiket politikai ügyek miatt az előző években kizártak, most kerültek vissza az egyetemre, a tanév kezdetén. Spontán ünneplések. Egyik bölcsészt a vállukon hurcolják. Különbön ismerem a karról. Hitvány kis senkinek láttam. Valamit böffentett a DISZ-ben a faliújságról. Kivágták két évre. Most meg hejehuja. Hogy teremnek a hősök!

A báró persze, bőre féltésében, könnyen ledegradálhat bárkit, megvallom, annyi önkontroll maradt még bennem, hogy belássam. De azért lestem, mint paraszt a jégesőt: „Hát akkor lássuk, uram, teremtöm, mire megyünk ketten?!” Tán örültem is, hogy megszűnik a szorongatásom. Megvallom, a magam számára más utat nem jelentett volna. Az álom, hogy visszaadták volna a vagyonomat. Még egy ilyen bolond báró sem merte elképzelni. És nem mozdultam. Különbön is, csőcselékkel?

Mikor lejátszódott minden, és a nemzetország köldökig való szétszórt fegyverzetet hagyott a kollezz négy emeletén, végül emlékszik-e, kettesben maradtunk. Kitakarítottuk a portásszobát. Őriztük a házat. Valamiért meg akartam mosdani, viszem a vizet, és volt ott katonaszappan is, több, mint akkor az egész városban. Veszek egy szappant, beledugom a vízbe, érzem, hogy melegszik a kezemben. Gőzöl. Nézi

maga is, kitarja az ablakot, kivágja a néptelen udvarra, engem a földre szorít, és egy örületes dörrenés. Kiment minden ablak. A villany elaludt. Mikor levegőhöz jutottunk, órákig tátoztunk, nem hallottuk egymás hangját. Az első mondat, amit megértettem:

— Az istenit, Sándor bácsi, kicsi híja, hogy most nem a mennyországban parolázunk. Maga meg dinamittal akar mosdani?

— Kérem tisztelettel, bocsánatot kérek, soha nem voltam katona.

Talán azóta undorodtam úgy meg a szappantól, a víztől. Félek, hogy fölrobban. De ez azért összébb hozott bennünket. Ne vegye hízelgésnek. Sokat elgondoltam, maga ijedtében ki is szaladhatott volna onnan. Most nem állítom. Kérdezem. Ha tudja, hogy bujkáló báró vagyok, kiszalad-e? Buta kérdés. Bizonyos esetekben nem mérlegel az ember.

Ötvenhatban kimehettem volna. A sógor repülőgyári mufti volt Kanadában. Apám is vele. Menjek a nyakára Borival? Bori nem jött volna. Azokat is elítélte, akik kimentek. Kimentem volna hőszniknak, kocsit húzni, takarítani abba a világba, ahol törvényesen báró is lehettem volna? Minek? Engedik ott ranggal bolondoskodni azt, akinek pénze van. De a sógor sem használja a címét. Az ott nem számít semmit. Ha nincs vagyona, az csak csúfnév. Le kell tagadni. Mezítlábra kötött sarkantyú.

Hú maradtam? Azt hiszem, csak fölvettem egy formát, mint a sár, amikor a vályogvetőbe nyomkodják. Mai tartásom sem több ennél.

Ha elszámolok az igazsággal, nyugdíjas leszek. Megtisztult nevemet hordom, új személyi igazolványomban. És mint nyugdíjas, majd utazgatunk. Elviszem az asszonyt Kassára, Fótra. Megmutatom, merre is ténfergett az ő bolondja. Még nem tudja kilétemet. De ezen a nászúton, remélem beleszokik újra a régi sorsába, mikor még Sulláné volt.

Nézze, kivilágosodott. Megismétlem, továbbra sem kívánok öntől semmit. Sorsom fordulásáról alkalmasint jelzést küldök.

Több mint másfél év eltelt, a találkozást emlékezetemből kiverte az idő. Pár hete nyílt lapon Gordélius Félix közli, hogy szívesen lát Kruspér utcai lakásában.

Egy pesti utamon, visszaindulásomig jó két órám maradt. A Kruspér utca közelében végeztem. Fölugrok a címre, Boriska néni fogad. Már nem ismer meg.

— Sándor bácsit keresem!

— Jaj, Szegedről, ugye? Ilyenkor, négy körül barátaival kvaterkázik a Gellértben. A bejáratnál balra van a törzsasztaluk.

Sullán fiatalos kockás kabát, porcelánnadrág, propellernyakkendő, bodorított haj. Fröccsök az asztalon, és három ismeretlen férfi. Sándor megölelget, meg is csókol. Sose tette.

— De jó. Bemutatom barátaimat!

A nevek zümmögések, a foglalkozások tagoltan ejtve.

— X, nyugalmazott cipőpucoló.

— Y, nyugalmazott vállalati éjjeliőr.

— Z, nyugalmazott lottóárus.

— Foglaljon helyet!

— Megy a vonatom!

— Mindig az a rohanás?

— Nyugdíjasnak a jó. Mindenre van idő.

— Van. Fröccsözünk, ha óhajtja, igyon velünk.

— Nem élnék vele. Csak azt akarom megkérdezni, hogy fordult a sorsa, Sándor bácsi? Könnyebben jön számra ez a neve, s engedélyem is van hozzá. Nem?

— A sorsom? Huszonöt éven át folyamatosan elkövetett okirat-hamisításért tizenhat hónapot kaptam, amit a vizsgálati idővel kitöltöttek vettek.

Kétszer megöltém Sullát. Azt elévültnek tekintették.

— Hogyhogy kétszer?

— Egyszer erős fölindulásomban, valóságosan, önvédelemből. Másodszor most, hogy visszakaptam a régi nevem, hosszú megfontolásban újra. És nyolcezer forint kártérítés az SZTK-nak. A valóságos Sulla hat hónappal öregebb volt, mint én, így joggal vettem föl nyolcezeret.

— Most akkor teljes a boldogság?

— Amennyire csak lehet.

— Firkálgató ember vagyok, megírhatom?

Néznek rám, mint sas a sündisznóra.

— Minek tart engem? Talán csak nem vagyok akárki? Ha akarom, majd megírom magam, elvégre...

